

A VISEGRÁDI EGYÜTTMŰKÖDÉS HÚSZ ÉVE

PONGOR MAGDOLNA*

Abstract

A beszámoló célja a Visegrádi együttműködés történetének és eredményeinek áttekintése alapításának 20. évfordulója alkalmából. Ezt követően az esszé a budapesti jubileumi előadáson résztvevő államfők beszédeit foglalja össze, és értelmezi, mint a Visegrádi Partnerországok jelenlegi gazdasági-politikai helyzetére, valamint az euróövezeti válságra adott válaszokat. Végül sor kerül a prioritások, célok ismertetésére.

Kulcsszavak: Visegrádi Együttműködés, Európai Integráció, regionális politika, keleti partnerség, energiapolitika, az euro-övezet válsága, közép-európai makro-régió.

*

Az idén 20 éves *Visegrádi Együttműködés* tiszteletére rendezett államfői csúcstalálkozót Közép-Európa gazdasági potenciálja és lehetőségei címen az Antall József Tudásközpont a Köztársasági Elnöki Hivatal és a Külügyminisztérium támogatásával. A Budapesti Corvinus Egyetemen október 7-én ünnepi beszédet mondott a négy államfő, melyben megfogalmazták az Együttműködés eddigi eredményeit és jövőbeli célkitűzéseit. Rövid történeti kitekintés után a V4 történetére, a beszédek elemzése következik, melyhez a négy állam aktuális gazdasági és politikai helyzetének függvényében.

A rendszerváltás folyamata során ült össze a három visegrádi ország, Csehország, Lengyelország és Magyarország. Az 1991. február 15-i *Visegrádi Nyilatkozatot*¹ a cseh és lengyel köztársasági elnökök, Václav Havel és Lech Walesa, magyar részről pedig Antall József miniszterelnök írta alá. Csehország '93-as kettészakadásával négyre bővült a tagok száma, melyeknek legfőbb közös célkitűzése az euroatlanti csatlakozás, az újonnan létrejött demokráciák védelme és a gazdasági fejlődés volt.

Érdeemes felidézni a húsz éves együttműködés legjelentősebb mérföldköveit. 1992-ben jött létre a CEFTA (Közép-Európai Szabad Kereskedelmi Megállapodás), mely a gazdasági kapcsolatokat hivatott elősegíteni. Szimbolikus jelentőségűnek számított Bill Clinton látogatása az alig négy éve önállósult Közép-Európai államokban. A prágai csúcson először esett szó a NATO-hoz való csatlakozásról, mellyel kapcsolatban az Egyesült Államok elnöke támogatását fejezte ki. A budapesti csúcstalálkozón, 1998-ban újra tárgyaltak az államfők az euroatlanti integráció egyre aktuálisabb kérdéseiről, 1999-ben pedig Csehország és Lengyelország mellett hazánk is csatlakozott a szervezethez.

Jelentős még a České Budějovicében, 1994-ben aláírt közös agrárkereskedelmi és mezőgazdasági politika, melyet azóta rendszeresen megújítanak. A legutolsó ilyen jellegű találkozóra 2011-ben, a cseh elnökség alatt került sor ugyanott.

A társulás egyetlen jelentős intézményrendszerét az IVF (*Nemzetközi Visegrádi Alap*) adja. A 2000-ben aláírt szerződések lehetővé teszik a négyek közötti kulturális, tudományos kapcsolatok erősödését, melyekhez az Alap anyagi támogatást nyújt. A többek között kutatásra, oktatásra, ösztöndíjprogramokra, cserekapcsolatok létrehozására és fenntartására fordított összegek a fiatalok mobilitását és négyek innovativitását hivatottak támogatni.

A Együttműködés fordulópontját az európai Unióhoz való csatlakozás jelentette 2004-ben. Ezt követően Kroměříž-ben ültek össze az államfők, hogy meghatározzák a rendszerváltás után kitűzött célok elérése utáni új perspektívát. Ezt azóta a közös agrárpolitika, a strukturális és kohéziós alapok létrehozása, a közös kül- és biztonságpolitika, és a schengeni rendszer adaptálása jelenti.

* Pongor Magdolna a *South-East Europe - Research Institution* fiatal kutatója.

¹ A Visegrádi Nyilatkozat a négy állam közötti kooperációt elősegítő Visegrádi Együttműködés alapító dokumentuma. Benne foglaltatik, hogy az „országok között a politikai, gazdasági és kulturális együttműködés új alapjainak, formáinak létrehozását indította meg.” A postszocialista államok közös helyzete és céljai, azaz a fentiekén kívül „az állami függetlenség, a demokrácia és a szabadság”, a „jogállam kiépítése”, a „korszerű piacgazdaság megteremtése” és egymás szolidáris támogatása legfőbb céljuk.

A legújabb stratégiák kidolgozása 2009-től kezdődött, a magyar, szlovák és cseh elnökségek ideje alatt, és mind a mai napig tart. Ezek közé tartozik az energiapolitika – a Nabucco gázvezeték kiépítésének terve; a migrációs és roma-stratégia kidolgozása a társadalmi kohézió megteremtéséért; nyitás a Nyugat-Balkán felé egy balkáni stratégia keretein belül; Duna-stratégia; a keleti partnerség során gazdasági, politikai reformok és a demokratizáció elősegítése, az emberi jogok védelme.

Végül, a 2011 február 15-i *Bratislavai Nyilatkozat*² lefektette a hivatalos közös politikát az euróvezeti válság kapcsán: kinyilatkoztatták a kohéziós politika további támogatását és a munkaerő mobilitásának fontosságát.

A V4 történetének összegzése után az államok jelenlegi belpolitikai helyzete, gazdasági perspektívái és az ezekhez kapcsolódó elnöki beszédek következnek.

Schmitt Pál államfő nyitotta az előadást. Beszédében a bürokrácia és korrupció csökkentésére hívta fel a figyelmet. Hangsúlyozta: az integráció nem önmagunk feladását jelenti, hanem előnyös folyamat, hiszen a válság ellenére a Közép-Európai makrorégió dinamikusan fejlődik, és a további európai fejlődés motorja is lehet. Kiemelte a környezet- és energiabiztonság, a kutatásfejlesztés, innováció, közlekedés és átláthatóság fejlesztését. Véleménye szerint a régió belső kohéziója teljesítménynövekedést, versenyképességet hoz majd magával. Az államadósság 50%-ban való maximalizálását is ezen célok elérésének eszközeként jellemezte.

Václav Klaus cseh államfő arról beszélt, hogy a V4 nem egy hivatalos, bürokratikus intézményrendszer, inkább egy beszélgetőforum, melyet a közös tapasztalatok, érdekek fűznek össze. Hozzátette: a gazdaságtudományok professzoraként úgy látja, a kommunizmus nagy tanulsága, hogy a gazdaság nem rendelhető alá politikai céloknak. Szavaiból kiderül: az Euró a példa erre, melynek ugyan létrehozása az európai egységet jelképezi, de az aktuális válság megmutatta, hogy nem minden helyzetben előnyös ilyen jellegű gazdasági lépéssel megtámogatni egy alapvetően politikai együttműködést. Ezt a nézőpontot támasztja alá az a tény is, hogy a cseh korona viszonylag erős tudott maradni az értéktelenedő valuták mellett is. Ezen kívül Klaus még kijelentette, hogy az atomenergia jelenleg nem helyettesíthető teljességében megújuló erőforrásokkal, hiszen a régióknak egyelőre nincsenek meg az adottságai arra, hogy egy Németországhoz hasonló nagy léptékű átalakításba kezdjen. Éppen ezért a Négyek feladata az atomenergia korszerűsítése és összehangolása európai standard szerint.

Egyébként Csehországot, mint a Közép-Kelet Európai régióban Horvátországot és Romániát sem kerülte el a válság idején a politikai instabilitás. 2010 decemberében az országnak kormányválsággal kellett szembenéznie: úgy tűnt, a három koalíciós párt, a Polgári Demokrata párt (ODS), a TOP 09 és a Közügyek (VV) nem tud megegyezésre jutni, és így fennállt annak a veszélye, hogy szociáldemokrata kezdeményezésű (ČSSD) bizalmatlansági indítványt fogadnak el. Klaus közös tárgyalások során meg tudta győzni a feleket az együttműködésről. Nem ez volt az egyetlen eset: Klaus elnökségének hat éve alatt az ország négy kormányválságot élt át; a legutóbbit 2009 márciusában, amikor megbukott a Mirek Topolánek vezette jobbközép kormány. Jelenleg Petr Necas miniszterelnök pozíciója stabilnak mondható.

Ugyanakkor az államfő megbízatása 2013-ban lejár, és „Karel Schwarzenberg külügyminiszter szerint az államfő egy új, nacionalista és euroszeptikus párt megalakításán dolgozik.”³ A miniszter politikáját határozottan bírálta Klaus, melyre Schwarzenberg a cseh közszolgálati televízió szeptember 4-i vitaműsorában reagált: „Ez természetesen egy jól átgondolt támadás volt, része azoknak az eseményeknek, amelyekre 2013-ban számíthatunk, amikor az államfő megbízatása lejár.”⁴

Ami Lengyelországot illeti, Bronislaw Komorowski államfő a további európai integráció és bővítés mellett szólalt fel, melyek szerinte kiemelten fontosak még válság idején is, hiszen ezek elhanyagolásával fennállna egy „kétébességes” Európa veszélye. Véleménye szerint a kohéziós politika befektetés, mely nem csak kiadást jelent, hanem elsősorban hosszú távú előnyöket. Kitért arra, miszerint a válság az olyan régi tagállamokból gyűrűzött be, mint Görögország és Spanyolország, éppen ezért Közép-Európának szüksége van saját identitásra, súlyra Európában. Kiemelte: a keleti partnerséget és a nyugat-balkáni régiót komolyan kell venni. Véleményét igazolja az is, hogy lengyel politikai sikernek könyvelték el az eredetileg magyar soros Unió elnökség idejére előirányzott *Keleti Partnerségi Csúcstalálkozó* elhalasztását a lengyel elnökség idejére. Így az országnak remélhetőleg nagyobb szerep jut a tárgyalások elősegítésében. Komorowski kiemelte még egyetértését afelett, hogy az új magyar alkotmányban benne foglaltatik az államadósság maximalizálása – a lengyeleknél ez az érték 60%.

² A Bratislavai Nyilatkozat a tagállamok energiáért felelős miniszterei által aláírt program, melyben közös energiapolitikát, az ellátásához szükséges infrastruktúrát és az energiabiztonság megteremtését tűzték ki célul. Forrás: <http://www.visegradgroup.eu/2011/declaration-of-v4-energy> Web: 22010-10-07

³ http://index.hu/kulfold/2011/09/04/a_cseh_kulugyminiszter_szerint_vaclav_klaus_uj_partot_alapithat/ 2011-10-07.

⁴ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/211411030500904/> 2011-10-07.

Jelenleg Lengyelországban a frissen újraválasztott Polgári Platform⁵ (PO) kormányoz. Donald Tusk októberi választási győzelmének köszönhetően második ciklusát kezdheti meg az eddigi koalíciós partnerével, a Néppárttal (PSL). Az eredményt a piacok és az európai közvélemény is pozitívan fogadta – a pártot európai irányultságúnak tartják, és bíznak abban, hogy végre tudja hajtani a szükséges költségvetési reformokat. Az ellenzékben az euroszeptikusnak és nacionalista-konzervatívnak mondott Jog és Igazság Pártja (PIS) ül majd Jaroslaw Kaczynski vezetésével.⁶

Szlovákiában ennél instabilabb a helyzet. Ivan Gašparovič ünnepi beszédében hangsúlyozta: egészséges politikai öntudat szükséges ugyan, de az Eurót nem szabad elvetni. Hozzátette: a tagállamoknak felelősséget kell vállalniuk egy olyan közösségért, melynek önként váltak tagjaivá. A gazdaság mozgatórugóiként nevezte meg az euróvezeti országokkal való konvergenciát és kölcsönös kereskedelmet. A Négyek legfontosabb dilemmáiként nevezte meg a növekvés vagy stabilitás, fenntarthatóság vagy fejlődés kérdését. Kiemelten szólt az emberi potenciál és humanizáció fontosságáról a versenyszférában, és a társadalmi felelősségvállalás, így az életszínvonal növelésének, a szociális helyzet javításának fontosságára hívta fel a figyelmet. Hangsúlyozta: az öregedő lakosság, a nem megfelelő munkahelyi körülmények, a munkavállalókra nehezedő nyomás olyan tényezők, melyek jelentősen ronthatják a régió versenyképességét. Kitért még az infrastruktúra és az észak-déli gázvezeték kiépítésére is. Végül állította: a V4-et jó védjegy, mivel hozzá elsősorban a nyugalom és a tisztesség fogalmai kapcsolódnak.

Szlovákiában jelenleg ideiglenes kormány irányít, miután a *Szlovák Keresztény és Demokratikus Unió* (SDKU), a *Kereszténydemokrata Mozgalom* (KDH) és a *Híd-Most* koalíciója megbukott az október 11-i, bizalmi szavazással összekötött szavazáson⁷ az újabb görög mentőcsomagról.⁸ A szlovák alkotmány értelmében Iveta Radičovánek le kell mondani, azonban ez nincs határidőhöz kötve, így véleménykülönbség alakult ki Gašparovič és a kormány között: az államfő állítása szerint a koalíció már nem jogosult politikai irányításra, így le kell mondania az ügyvitelről; a kormány szerint viszont a következő, előrehozott márciusi választásokig nincs elegendő idő új ideiglenes kormány beiktatásához. Egy elképzelés szerint a mentőcsomag ellen szavazó *Szabadság és Szolidaritás* (SAS) tárcáit osztanák fel maguk között, azonban a párt kijelentette: nem támogatja a kisebbségben kormányzó volt koalíciós partnereit.⁹

Összességében a csúcstalálkozó optimista hangvétele arra enged következtetni, hogy a belpolitikai átrendezések ellenére mind a négy tagállam támogatja a Visegrádi Együttműködést, melynek újabb és újabb célkitűzései fontos motorjává válhatnak egy elmélyültebb regionális együttműködésnek.

*

www.southeast-europe.org
dke@southeast-europe.org

© DKE 2011

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre az írásra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük küldjön nekünk erről egy email-t a főszerkesztőnek a dke@southeast-europe.org címre. A cikket a következőképpen idézze: Pongor Magdolna: A Visegrádi Együttműködés húsz éve. *Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 2. No. 7. (2011 őszi) pp 1-3.

Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő.*

⁵ Lengyelül *Platforma Obywatelska*. Liberál-konzervatív párt, mely az Európai Néppárt (EPP) pártcsaládhoz tartozik

⁶ <http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/10/poland-re-elects-donald-tusk>. Web: 2011-10-07.

⁷ <http://www.reuters.com/article/2011/10/12/us-eurozone-slovakia-idUSTRE79B32S20111012> Web: 2011-10-07

⁸ <http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/8821238/Slovakia-rejects-enhanced-bail-out-fund-government-falls.html> Web: 2011-10-07

⁹ http://index.hu/kulfold/2011/10/17/nincs_megegyezes_milyen_kormany_vezesse_szlovakiat_az_elore_hozott_valasztasig